Aktivlarni tokenizatsiyalashning kapital bozori likvidligi va investitsion jozibadorlikni oshirishdagi ahamiyati

X.Sh.Baxtiyorov
Qarshi davlat texnika universiteti stajyor-o‘qituvchisi
xojiakbarbaxtiyorov1102@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur tezisda aktivlarni tokenizatsiyalashning kapital bozori likvidligi va investitsion jozibadorlikni oshirishdagi ahamiyati tadqiq etiladi. Tokenizatsiya jarayonining investorlarga turli aktivlarga kichik ulushlarda investitsiya qilish imkoniyatini yaratishi, aktivlarning bo‘linuvchanligi va savdo imkoniyatlarini kengaytirishi hamda kapital bozoriga yangi investorlarni jalb etishdagi roli tahlil qilinadi. Shuningdek, tokenizatsiyaning investitsion qarorlarni qabul qilish jarayoniga ta’siri, mavjud muammolar va O‘zbekiston kapital bozorida ushbu mexanizmdan foydalanish istiqbollari ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijasida aktivlarni tokenizatsiyalash orqali kapital bozori likvidligi va investitsion jozibadorlikni oshirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar

aktivlarni tokenizatsiyalash, kapital bozori, likvidlik, investitsion jozibadorlik, investor, raqamli aktiv, token, investitsiya, raqamli moliya.

Bugungi kunda kapital bozorining rivojlanishi nafaqat yangi moliyaviy instrumentlarni yaratish, balki mavjud aktivlarni investorlar uchun yanada qulay va ochiq shaklda taklif etish bilan ham chambarchas bog‘liq. Moliya bozorlarida raqamlashtirish jarayonlarining jadallashuvi natijasida aktivlarning iqtisodiy qiymatini saqlagan holda ularni raqamli shaklda ifodalash imkonini beruvchi tokenizatsiya mexanizmi alohida ahamiyat kasb etmoqda. Kapital bozorining samaradorligini belgilovchi muhim ko‘rsatkichlardan biri uning likvidligi hisoblanadi. Likvid bozor investorlarning aktivlarni tez va nisbatan kam xarajat bilan sotib olish yoki sotish imkoniyatini oshiradi. Shu bilan birga, investitsion jozibadorlikning yuqori bo‘lishi bozorga mahalliy va xorijiy investorlarni jalb etish, kapital oqimini kengaytirish hamda iqtisodiyotning moliyaviy resurslarga bo‘lgan ehtiyojini qondirishga xizmat qiladi. Shu nuqtayi nazardan, aktivlarni tokenizatsiyalashning kapital bozori likvidligi va investitsion jozibadorligiga ta’sirini o‘rganish zamonaviy moliya tizimi uchun dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biridir.

Kapital bozori likvidligi aktivni uning bozor qiymatiga yaqin narxda qisqa vaqt ichida sotish yoki sotib olish imkoniyati bilan tavsiflanadi. Likvidlikning yuqori bo‘lishi investorlarning bozorga kirish va undan chiqish imkoniyatlarini kengaytiradi hamda aktivlarning jozibadorligini oshiradi. Aktivlarni tokenizatsiyalash ushbu jarayonga bir nechta yo‘nalishda ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Avvalo, katta qiymatga ega aktivlarni kichik raqamli ulushlarga ajratish imkoniyati paydo bo‘ladi. Bu esa bitta aktivga investitsiya qilish uchun zarur bo‘lgan minimal kapital miqdorini kamaytirib, potensial

investorlar sonini kengaytirishi mumkin. Masalan, yuqori qiymatdagi ko‘chmas mulk obyektini to‘liq sotib olish imkoniyatiga ega bo‘lmagan investor uning tokenlashtirilgan ulushiga investitsiya qilish imkoniyatiga ega bo‘lishi mumkin. Natijada ilgari faqat yirik investorlar uchun ochiq bo‘lgan ayrim aktivlarga kichik investorlarning ham kirishi uchun sharoit yaratiladi. Bundan tashqari, tokenlashtirilgan aktivlarning standartlashtirilgan raqamli shaklda ifodalanishi ularni savdo platformalarida muomalaga kiritish imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin. Biroq tokenizatsiyaning o‘zi avtomatik ravishda yuqori likvidlikni ta’minlamaydi. Buning uchun faol ikkilamchi bozor, yetarli talab va taklif, tegishli infratuzilma hamda huquqiy mexanizmlar mavjud bo‘lishi zarur.

Investitsion jozibadorlik investorning muayyan aktiv yoki bozorga kapital kiritish to‘g‘risidagi qaroriga ta’sir qiluvchi iqtisodiy, moliyaviy va institutsional omillar majmuini ifodalaydi. Investor uchun daromadlilik bilan bir qatorda risk darajasi, likvidlik, axborotning ochiqligi va aktivni realizatsiya qilish imkoniyati ham muhim ahamiyatga ega. Tokenizatsiya investitsion jozibadorlikni bir necha yo‘nalishda oshirishi mumkin. Birinchidan, aktivlarga kirish chegarasining pasayishi kichik investorlarning kapital bozoridagi ishtirokini kengaytiradi. Ikkinchidan, aktivlar bo‘yicha ma’lumotlarni raqamli shaklda yuritish va tranzaksiyalarni qayd etish axborot shaffofligini oshirishga xizmat qilishi mumkin. Uchinchidan, tokenlashtirilgan aktivlar bilan bog‘liq ayrim jarayonlarni avtomatlashtirish operatsion xarajatlarni kamaytirish imkonini beradi. Natijada tokenizatsiya kapital bozorining investorlar uchun jozibadorligini oshirishning qo‘shimcha mexanizmi sifatida namoyon bo‘lishi mumkin. Shu bilan birga, investorlarning ishonchini ta’minlash uchun tokenlashtirilgan aktivlarning huquqiy maqomi, egalik huquqini tasdiqlash, investor manfaatlarini himoya qilish va risklarni boshqarish mexanizmlari aniq belgilanishi lozim.

O‘zbekiston kapital bozorini rivojlantirish sharoitida aktivlarni tokenizatsiyalash yangi investitsiya imkoniyatlarini shakllantirishning istiqbolli yo‘nalishlaridan biri bo‘lishi mumkin. Xususan, ko‘chmas mulk, korporativ obligatsiyalar, investitsiya fondlari ulushlari va boshqa standartlashtirilishi mumkin bo‘lgan aktivlar bo‘yicha tokenizatsiya mexanizmlarini bosqichma-bosqich sinovdan o‘tkazish imkoniyatlarini ko‘rib chiqish maqsadga muvofiq. Bunda asosiy vazifalardan biri tokenlashtirilgan aktivlarning huquqiy maqomini aniq belgilashdan iborat. Shuningdek, investorlarni identifikatsiya qilish, ularning huquqlarini himoya qilish, raqamli aktivlar bo‘yicha axborotni oshkor etish va nizolarni hal qilish mexanizmlarini ishlab chiqish talab etiladi. O‘zbekiston sharoitida tokenizatsiyaning investitsion jozibadorlikka ta’sirini oshirish uchun, avvalo, investorlar uchun tushunarli va shaffof mexanizm yaratish muhimdir. Tokenlashtirilayotgan aktivning qiymati, daromadliligi, risklari, egalik huquqi va tokenni qayta realizatsiya qilish imkoniyatlari to‘g‘risidagi ma’lumotlar ochiq taqdim etilishi lozim.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, O‘zbekiston kapital bozorida aktivlarni tokenizatsiyalashni rivojlantirish bo‘yicha quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin: Birinchidan, tokenlashtirilishi mumkin bo‘lgan aktivlarning huquqiy tasnifini ishlab

chiqish va ularning egalik huquqini raqamli shaklda tasdiqlash mexanizmlarini takomillashtirish.

Ikkinchidan, kichik investorlarning bozorga kirishini kengaytirish maqsadida aktivlarning kichik ulushlarini tokenlar orqali taklif qilish mexanizmlarini pilot loyihalar asosida joriy etish.

Uchinchidan, tokenlashtirilgan aktivlar uchun ikkilamchi savdo mexanizmini shakllantirish orqali investorlarning aktivni zarur vaqtda realizatsiya qilish imkoniyatlarini kengaytirish.

To‘rtinchidan, tokenlashtirilgan aktivlar bo‘yicha standartlashtirilgan axborot oshkor qilish tizimini yaratish va investorlar uchun risklar to‘g‘risidagi ma’lumotlarning ochiqligini ta’minlash.

Beshinchidan, kapital bozori ishtirokchilari, moliya tashkilotlari va texnologik kompaniyalar o‘rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish hamda tokenizatsiya bo‘yicha tajriba-sinov loyihalarini amalga oshirish.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, aktivlarni tokenizatsiyalash kapital bozorining likvidligi va investitsion jozibadorligini oshirish uchun yangi imkoniyatlarni yaratishi mumkin. Aktivlarni kichik raqamli ulushlarga ajratish investorlarning bozorga kirish imkoniyatlarini kengaytirib, ilgari katta kapital talab qilgan aktivlarga kichik hajmdagi investitsiyalarni amalga oshirish imkonini beradi. Tokenizatsiyaning samaradorligi esa faqat texnologik imkoniyatlarga emas, balki tegishli huquqiy baza, investorlarni himoya qilish tizimi, axborot shaffofligi, ikkilamchi bozor va zamonaviy raqamli infratuzilmaning mavjudligiga ham bog‘liq. O‘zbekiston uchun aktivlarni tokenizatsiyalashni bosqichma-bosqich, avvalo pilot loyihalar asosida rivojlantirish kapital bozoriga yangi investorlarni jalb etish, aktivlarning likvidligini oshirish va investitsion jozibadorlikni kuchaytirishga xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bank for International Settlements. Tokenisation in the context of money and other assets: concepts and implications for central banks. 2024.

2. Aldasoro I., Doerr S., Gambacorta L., Koo Wilkens P. The tokenisation continuum. BIS Bulletin, 2023.

3. OECD. Understanding the tokenisation of assets in financial markets. OECD Going Digital Toolkit Notes, 2021.

4. Bank for International Settlements. The next-generation monetary and financial system. Annual Economic Report, 2025.

5. World Bank. Capital Markets Development: A Primer for Policymakers. World Bank publications.